

Az etnoregionális közösségek és pártok lehatárolásának módszertana

Műhelytanulmány

Baranyai Nóra

Bevezetés

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok fő vonásai és tipológiája c. kutatás¹ a térségben működő, területileg koncentráltan élő kisebbségi közösségek képviselte érdekében megalakult szervezetek vizsgálatára, céljaik alapján tipológiájuk kialakítására, valamint az egyes típusokba való besorolásukra törekedett. Mivel korábban nem volt ilyen vizsgálat, s mivel az etnoregionális pártok köre is gyakran módosul (új szervezetek alakulása, régiéik megszűnése, szervezetek szétválása vagy éppen egyesülése miatt), nem állt rendelkezésre egy olyan lista, amely ezeket a szervezeteket naprakészen felsorolja. Sőt, valójában a pártok által képviselt etnoregionális közösségekről sem készültek még összesítések; noha a térség etnikai kisebbségével sokan foglalkoznak, a kutatások eddig még nem választották és vizsgálták külön a területileg szétszórta és a kompakt közösségeket. A kutatás első feladata ennek megfelelően az volt, hogy beazonosítsa mind az etnoregionális közösségeket, mind az etnoregionális pártokat a kelet-közép-európai államokban. A szakirodalom az európai nagyrégiók elnevezésére eltérő megközelítéseken alapuló kifejezéseket használ, Jelen kutatás a Kelet-Közép-Európa fogalmat alkalmazza, s a következő államokat sorolja e térségbe: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Cseh Köztársaság, Észak-Macedónia, Észtország, Horvátország, Koszovó, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna.

Az etnoregionális közösségek lehatárolása

Az etnoregionális pártok vizsgálatát megelőző lépésként tehát az általuk képviselt etnoregionális közösségek beazonosítására volt szükség. Kelet-Közép-Európában számtalan etnikai kisebbség él, azonban jelentős részük egy vagy akár több ország területén szétszórta helyezkedik el, s nem alkot egybefüggő etnikai tömböt. A kisebbségeket számos szempont szerint lehet osztályozni, ennek összefoglalására tett kísérletet Szarka (2004), méghozzá a kelet-

¹ A kutatás NKFIH által támogatott „A kelet-közép-európai etnoregionális pártok fő vonásai és tipológiája” című kutatás része. A PD120953 számú projekt az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a PD16 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

közép-európai térségre összpontosítva. Az egyik lehetséges osztályozási szempont a kisebbségi helyzet létrejötte, kialakulásának módja, amely alapján elkülöníti a történeti kisebbségek (pl. a magyarországi kisebbségek), a nemzeti kisebbségek vagy kényszerkisebbségek (pl. határon túli magyarok), az őslakos, bennszülött csoportok vagy nemzetek, valamint az új, bevándorló kisebbségek csoportját. A fenti felsorolás tovább árnyalható a kisebbség területi sajátosságai alapján, s megkülönböztethető a transznacionális kisebbségek (pl. cigányok), a regionális kisebbségek, valamint a diaszpórakisebbségek csoportja. Az általa meghatározott szempontok² közül a történeti, területi, nyelvi, tudati jellemzők együttes figyelembevételével alakított ki négy, egymástól mereven el nem választható csoportot, 1) a nemzeti közösségtudattal rendelkező, azt közösségi identitásukban meghatározó elemként értékelő nemzeti kisebbségek, 2) az eredeti vagy anyanemzeti közösségtől tartósan különfejlődő, s ahhoz elsősorban a származás, valamint a beszélt nyelv alapján kötődő etnikai kisebbségek, 3) az országok egyes régióiban kialakult, a ma identitásukat ehhez a régióhoz való kötődésükkel meghatározó regionális kisebbségek, valamint 4) a különböző időszakokban egy adott nemzethez tartozó bevándoroltakból szerveződő bevándorló kisebbségek csoportját.

A kutatás során a fenti négy csoport közül három képezi a vizsgálat tárgyát, az utóbbi évtizedben egyre nagyobb számban bevándorló és a transznacionális kisebbségek csoportjait nem tartoztak az alapsokaságba. A bevándorló csoportok jellemzően a nagyobb városokban, várostérségekben telepednek le, esetenként etnikai enklávákat is alkotva (Andersen 2019, Schafft and Kulcsár 2015), létszámuk sok esetben nem ismert, s köreikben ritka a pártalapítás. A kelet-közép-európai régió számos térségében nagy létszámú cigány vagy roma közösséget találunk, területi elhelyezkedésük azonban jellemzően nem koncentrált, s bár rengeteg, nem ritkán egymással konkuráló pártot is alakítottak, ezek politikai jelentősége messze elmarad a cigányság népességen belüli arányától (Dobos 2013).

Az, hogy egy adott ország területén milyen kisebbségek létezését ismerik el, legtöbbször politikai akarat függvénye. Noha a nemzetközi szervezetek – közte az EU is – számos iránymutatással rendelkeznek a kisebbségek és a kisebbségi egyéni vagy kollektív jogok

² A kisebbségek létrejötte szerinti, a kisebbségek területi bázisa, települési sajátosságai szerinti típusok, csoport földrajzi elhelyezkedése szerinti típusok, nyelvhasználat szerinti típusok, jogi státusz szerinti típusok, kisebbségi politikai pártok célorientációja szerinti típusok, illetve szubjektív tényezők alapján: identitás szerinti típusok (Szarka 2004). Ezek az osztályozási szempontok az etnoregionális csoportok szempontjából is relevánsak, noha itt a földrajzi elhelyezkedés (tömb) adott, ezek elhelyezkedése bírhat a csoport és a pártok szempontjából is jelentőséggel. Speciális egy határmenti, egy multietnikus régióban élő (lásd pl. Berceanu et al. 2023), egy prosperáló vagy periférikus térségben élő, az adott területen domináns, azaz többségben lévő vagy ott is kisebbséget alkotó etnoregionális közösség helyzete.

biztosítása terén, nincs igazán kényszerítő erő ezek érvényesítésére, az egyezményekben foglaltak betartására. A kisebbségek elismerése rendszerint az államok legalapvetőbb jogszabályaiban történik meg, a használatos kifejezésekben, definíciókban, a kisebbségi közösségek közötti különbségtételek mögött meghúzódó érvrendszerben³, az elismert kisebbségi közösségek nevesítésében azonban az „ahány ház, annyi szokás” megoldással találkozunk. Jelen írás nem kíván az alkotmányos és jogszabályi különbségekkel részletesen foglalkozni – erre a protekcionista pártokkal foglalkozó tanulmányban kerül sor –, azonban a kisebbségi közösségek (időnként csak látszólagos, névleges) státuszbeli eltéréseire néhány mondat erejéig ki kell térnünk. Van olyan állam a kelet-közép-európai térségben, amely nemzetállamként határozza meg magát (Románia), olyan, amelyik társadalma egy részétől nemhogy a kisebbségi státuszt, az állampolgárságot is megtagadta a rendszerváltozás után (Észtország, Lettország), olyan, amelyik általánosságban szól a kisebbségi jogok elismeréséről (Litvánia, Bulgária, Albánia), olyan, amelyik jogszabályi szinten tisztázza, hogy mely csoportokat tekinti kisebbségnek (Szlovákia, Szerbia, Cseh Köztársaság, Magyarország), olyan, amelyik ez alapján zárt csoportokba is rendezi azokat (Lengyelország), olyan, amelyik a magasabb szintű jogszabályban sorolja fel a területén élő legfontosabb nemzetiségeket (Észak-Macedónia, Montenegró, Koszovó, Bosznia-Hercegovina) vagy a kisebbségi csoportok teljesnek mondható, kifejezetten széles körét (Horvátország), illetve olyan, amely az őshonos – egyébként létszámában nem a jelentősebbek közé tartozó – csoportok számára többlétszámú jogokat is biztosít (Szlovénia). Sok állam esetében találkozunk – Magyarország is ilyen – a történelmi távlat kívánalmával, azaz az állam csak azokat a közösségeket ismeri el kisebbségként, amelyek hagyományosan és hosszú ideje élnek az ország területén, kizárva így a bevett kisebbségek közül a frissen bevándoroltak csoportjait.

Az etnoregionális közösségek lehatárolásának első lépése az egyes országokban élő kisebbségek körének meghatározása volt, hiszen ez lehet az alapja egy ennél szűkebb, területileg koncentráltan élő közösségi lista kialakítására. A feladat korántsem volt egyszerű, hiszen nincs más, jobb forrás, mint a joggal vitatott megbízhatóságú, bizonytalan eredményeket közreadó népszámlálási adatbázis. A kisebbségi jogok biztosításán túl – amiről szintén a protekcionista pártokat elemző tanulmány szól bővebben – a közösségek elismerése

³ Sok esetben a nemzeti és az etnikai közösségek közötti különbségtétel alapja az, hogy míg az előző rendelkezik anyaországgal, a másik nem (Lengyelország). Fentebb azonban láthattunk egy másik, ennél összetettebb megközelítést is, hiszen Szarka (2004) a történelmi – tudati jellegzetességeket veszi alapul a nemzeti és az etnikai kisebbségek közötti különbségtétel során.

meghatározza a népszámlálás bizonyos elemeit is, pl. a népszámlálási íveken az identitás felvállalásának, rögzítésének lehetőségét, valamint az etnikai-nemzetiségi eredményadatok közzétevése során azok részletezettségét is. Ezek könnyen válhatnak az aktuálpolitika játékszereivé, a korábbi időszakokban berögzült és fennmaradt félelem, a nem megfelelő szintű társadalmi bizalom, az egyes időszakok etnikai alapú társadalmi konfliktusai pedig az egyéni oldalról kezdenek ki a kisebbségi közösségekkel kapcsolatos valódi ismeretek feltárását, pl. az identitás be nem vallása vagy egy éppen meghirdetett közösségi bojkott miatt.

Az államok különböző időpontokban, más időközönként tartják meg cenzusaikat, azonban ez – mivel nem összehasonlítható vizsgálatról van szó – azon kívül, hogy esetleg nem ismerjük a legfrissebb adatokat, trendeket, nem okoz módszertani dilemmákat. Az már problematikusabb, hogy a térségben is terjed a regiszter-alapú népszámlálás gyakorlata (az általunk vizsgált államok közül Szlovénia már 2011-ben ezt alkalmazta), ami a későbbiekben általánossá válhat (a soron következőt már Magyarország is így tervezi). Ennek elterjedése esetén eltűnhetnek a népszámlálási adatbázisokból az egyéni nyilatkozatokon alapuló, érzékenyebb információk (pl. identitás, anyanyelv, szubjektív jóllét), s a kisebbségi közösségek megismerhetőségének e forrása is megszűnik – egyelőre nem ismeretes, mi tudná ezt pótolni (a népszámlálási problematikáról bővebben lásd Kapitány, 2015). A népszámlálásokból származó eredmények tehát csak kellő óvatossággal használhatók, ám mivel nincs más és biztosabb kapaszkodó, ez az adatgyűjtés vált az etnoregionális közösségek meghatározásának alapjává.

A kisebbségi közösségek jellemzőinek áttekintése során tehát a rendelkezésünkre álló adatokkal dolgoztunk. Az idősoros (a legtöbb állam a rendszerváltozás óta több alkalommal, nagyjából tízévente tartott népszámlálást, kivéve pl. Ukrajnát, ahol erre azóta csak egy alkalommal került sor) adatoknak köszönhetően olyan közösségekről is tudtunk – ha nem is a legaktuálisabb – adatot gyűjteni, amelyről az adatközlés politikai vagy társadalmi okból csak egyetlen népszámlálás idején bírt jelentőséggel (ilyen például Litvániában a szamogit közösségről 2011-ben közzétett, korábban és azóta sem látott részletezettségű adatállomány).

A lehatárolás ennek megfelelően, az adatok lehető legnagyobb megbecsülése mellett, a lehető legmegengedőbb módon történt, azaz (1) figyelmen kívül hagytam a közösség státuszát (közösség elismertsége, kisebbségi kategória típusa), (2) nem határoztam meg előzetesen a csoport méretére vonatkozó alsó határt (3) nem határoztam meg előzetesen a területi koncentráció mértékére vonatkozó alsó határt, és (4) az etnoregionális csoport ezen jellegzetességeit a hozzá legjobban igazodó, esetenként közigazgatási határokat átlépő területi

léptékben vizsgáltam. Nyilvánvaló, hogy a lehatárolás során így az egyensúly felbillent az egyes államok között, hiszen van, ahol csak a legnagyobb közösségekre vonatkozóan teszik nyilvánossá és elemezhetővé az adatokat (pl. Bulgáriában a bolgár mellett rendszerint csak a török és a cigány népességről találunk adatot, s a macedónokról csak szerencsés esetben), máshol azonban a valamennyi, a népszámlálás során bevallott identitás létszámadatait nyilvánosságra hozzák (lásd pl. Lengyelország elképesztően részletes listáját). Ebből kifolyólag előzetesen a közösségek méretével kapcsolatosan nem határoztunk meg semmilyen alsó határt. Az etnoregionális jelleg meghatározásához, alátámasztásához a kisebbségek terület elhelyezkedésére vonatkozó adatokra is szükségünk van, lehetőség szerint – különösen kisebb létszámú közösségek esetében – helyi szinten. A település mint alapegység abból a szempontból is lényeges, hogy az egyéb, mezoszintű közigazgatási határok – amelyek mentén a népszámlálási adatokat is közlik – nem minden esetben fedik (és gyakran szándékosan), a közösségek lakóhelyét, nem minden megfeleltethetőek a történelmi-kulturális régióknak. Sajnos a területi adatok részletezettsége sem azonos az egyes országokban, illetve az egyes közösségek vonatkozásában – van olyan állam, amelyik összesíti ugyan települési szinten egyes kisebbségek adatait, ez tehát (más, esetleg demográfiai vonatkozású bontásokkal együtt) nem vonatkozik a közösségek általános, csak válogatott körére. Bizonyos elemzések, adatbázisok a területi koncentráció mértékével kapcsolatban is megfogalmazzák alapelvárásokat, azaz a koncentrációnak egy olyan alapértékét, amely alatt nem tekintik az adott közösséget etnoregionálisnak. Jelen kutatás azonban nem kizárólag a területen többségben, vagy pl. a közösség min. 40 százalékát meghaladó mértékű koncentrációban élő kisebbségek, hanem az etnikai tömbök – akár egy vagy két tömb – politikai szervezeteit elemzi. A koncentráció mértéke ilyenképpen nem bír alsó határral, minthogy sok esetben a valódi határok megrajzolására a közzétett népszámlálási eredmények alapján egyébként nincsen mód. A hiba lehetőségét felvállalva inkább kerüljön a vizsgálatba szigorú értelemben nem etnoregionális közösség, mint hogy kimaradjon egy vagy több a népszámlálási adatok területi korlátai miatt. A közösségek méretének és a koncentráció mértékének együttes figyelembevételében ugyanakkor van/lenne ráció, települési adatok hiányában (ami a kisebbség valódi területi koncentrációját bizonyítaná) azonban a kisebb – pl. a már említett szamogit – közösségeket sem vontuk ki az elemzésből. További, a területi megoszlással kapcsolatos dilemma a közösségek városi, különösen a fővárosi koncentráltsága. Történelmi okokból bizonyos etnikai közösségek – most nem a jelenidejű bevándorlásra gondolva – a városi, várostérségi terekben telepedtek meg. Magyarországon is jelentős a nemzetiségek városi koncentrációja, a pusztai létszámadatokat, abszolút számokat tekintve a nemzetiségek szempontjából a legjelentősebb település Budapest.

A fővárosokat, fővárosi régiókat a kisebbségi közösségek területi koncentrátsága szempontjából nem vettük figyelembe. Kivétel ez alól Litvánia, ahol Vilnius és tágabb térsége történelmileg régebbi korokra visszanyúlóan (korábbi államiság okán) a lengyelek (és oroszok) lakóhelye, illetve Szlovákia, ahol hasonló okok miatt a fővárost is magában foglaló Pozsonyi kerület is része a magyarok által lakott etnoregionális térségnek. Szarajevó – csakúgy, mint egész Bosznia-Hercegovina – speciális, példátlan eset a kelet-közép-európai régióban, mind az állam jellegét, közigazgatását, mind társadalmi berendezkedését illetően, de szintén része a vizsgálatnak. A (főként a) Szovjetunió fennállása alatt a nagyrészt az urbánus területekre (azaz az egy országon belül akár több nagyvárosba) beáramló, majd a rendszerváltozás után is maradó orosz és ukrán népesség azonban önmagában – ha a közösség nem mutat egyéb etnoregionális jegyeket – nem került a kutatásba. Ekképpen lehetséges, hogy a lettországi oroszok nem, míg az észtországi oroszok – mivel nemcsak a városi területeken vannak jelen, hanem az egész Ida-Viru térségben többséget alkotnak – a kutatás részévé váltak.

Az ismertetett szempontok mentén, s az egyes, 1990 és 2022 közötti censusok eredményeit tartalmazó népszámlálási adatbázisok által nyújtott lehetőségek alapján összesen 18 kelet-közép-európai államban 105 etnoregionális közösség lehatárolására nyílt lehetőség (1. ábra).

1. ábra: Etnoregionális közösségek és fő jellemzőik Kelet-Közép-Európában a 2011-es népszámlálások alapján

ország	etnoregionális közösség	országos létszám	országos arány	területileg koncentrált népesség száma	regionális koncentráció
Albánia	görög	24 243	0,87	17 442	71,9
	macedón	5 512	0,20	3 922	71,2
	montenegrói	366	0,01	282	77,0
	aromás	8 266	0,30	4 230	51,2
	egyiptomi	3 368	0,12	2 331	69,2
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	1 769 592	50,1	1 284 395	72,6
	horvát	544 780	15,4	374 255	68,7
	szerb	1 086 733	30,8	1 001 299	92,1
	boszniai	37 110	1,1	33 663	90,7
	muszlim	12 121	0,3	9 654	79,6
	bosznia-hercegovinai	11 406	0,3	8 291	72,7
	albán	2 659	0,1	1 684	63,3
	ukrán	2 331	0,1	2 170	93,1
	montenegrói	1 883	0,1	914	48,5
	török	1 108	0,0	887	80,1
	szlovén	937	0,0	425	45,4
Bulgária	török	588 318	8,8	184 060	31,3
	macedón	1 654	0,0	0	0,0

Cseh Köztársaság	morva	521 801	5,0	425 952	81,6
	sziléziai	12 214	0,1	11 050	90,5
	lengyel	39 096	0,4	28 138	72,0
Észak-Macedónia	albán	509 083	25,2	438 468	86,1
	török	77 959	3,9	51 573	66,2
	aromán	9 695	0,5	7 456	76,9
	szerb	35 939	1,8	28 664	79,8
	bosnyák	17 018	0,8	10 946	64,3
Észtország	orosz	326 235	25,2	281 402	86,3
Horvátország	magyar	14 048	0,3	9 945	70,8
	cseh	9 641	0,2	6 287	65,2
	ruszin	1 936	0,1	1 427	73,7
	szlovák	4 753	0,1	3 478	73,2
	szerb	186 633	4,4	55 775	29,9
	olasz	17 807	0,4	15 972	89,7
	szlovén	10 517	0,2	4 093	38,9
Koszovó	szerb	25 532	1,5	20 830	81,6
	török	18 738	1,1	14 425	77,0
	bosnyák	27 533	1,6	25 975	94,3
	askáli	15 436	0,9	11 345	73,5
	egyiptomi	11 524	0,7	10 987	95,3
	gorani	10 265	0,6	9 612	93,6
	montenegrói	nincs adat			
Lengyelország	sziléziai	846 719	2,2	828 518	97,9
	német	147 814	0,4	113 782	77,0
	kasub	232 547	0,6	227 947	98,0
	lemkó	10 531	0,0	6 001	57,0
	lítván	7 863	0,0	4 654	59,2
	belorusz	46 787	0,1	39 105	83,6
	orosz	557 119	26,9	382 978	68,7
Lettország	belorusz	68 202	3,3	40 581	59,5
	lengyel	44 772	2,2	33 014	73,7
	ukrán	45 798	2,2	22 737	49,6
	orosz	557 119	26,9	382 978	68,7
Litvánia	lengyel	200 317	6,6	186 192	92,9
	orosz	176 913	5,8	137 451	77,7
	szamogit	2 169	0,1	1 169	53,9
Magyarország	szlovén	2 385	0,0	1 741	73,0
Montenegró	szerb	178 110	28,7	110 800	62,2
	bosnyák	53 605	8,6	46 821	87,3
	horvát	6 021	1,0	4 985	82,8
	albán	30 439	4,9	16 931	55,6
Románia	magyar	1 227 623	6,1	609 033	49,6
	ukrán	50 920	3,1	30 786	60,5
	német	36 042	0,3	13 510	37,5
	török	27 698	0,1	20 826	75,2
	orosz-lipován	23 487	0,1	10 342	44,0

	tatár	20 282	0,1	19 601	96,6
	szerb	18 076	0,1	15 138	83,7
	szlovák	13 654	0,1	10 553	77,3
	bolgár	7 336	0,0	4 478	61,0
	horvát	5 408	0,0	5 094	94,2
	cseh	2 477	0,0	2 022	81,6
	görög	3 668	0,0	1 181	32,2
Szerbia	magyar	254 544	4,0	190 555	74,9
	horvát	64 240	1,0	37 291	58,0
	bosnyák	101 424	1,6	99 719	98,3
	román	29 587	0,5	22 946	77,6
	bolgár	18 486	0,3	14 053	76,0
	montenegrói	59 536	0,9	33 271	55,9
	ruszin	13 779	0,2	12 979	94,2
	muszlim	16 079	0,3	8 274	51,5
	gorani	3 576	0,1	2 628	73,5
	bunjevác	18 010	0,3	14 756	81,9
	vlah	35 059	0,6	32 986	94,1
	szlovák	50 894	0,8	44 745	87,9
	ukrán	4 685	0,1	2 781	59,4
	cseh	1 994	0,0	1 032	51,8
	albán	42 799	0,7	37 329	87,2
Szlovákia	magyar	458 467	8,5	364 987	79,6
	ruszin	33 482	0,6	28 835	86,1
	cigány	105 738	2,0	95 098	89,9
	ukrán	7 430	0,1	3 714	50,0
Szlovénia	olasz	2 258	0,1	1 866	82,6
	magyar	6 243	0,3	5 445	87,2
	bosnyák	21 542	1,1	8 034	37,3
	montenegrói	2 667	0,1	1 256	47,1
	macedón	3 972	0,2	2 353	59,2
	szerb	38 964	2,0	16 528	42,4
	muszlim	10 467	0,5	4 327	41,3
Ukrajna	orosz	8 334 141	17,3	4 016 665	48,2
	magyar	156 566	0,3	151 516	96,8
	román	150 989	0,3	146 707	97,2
	gagauz	31 923	0,1	27 617	86,5
	moldáv	258 619	0,5	190 976	73,8
	görög	91 548	0,2	77 516	84,7
	tatár (krími)	248 193	0,5	243 433	98,1
	bolgár	204 574	0,4	178 447	87,2

Forrás: népszámlálási adatok alapján saját szerkesztés

Megj.: Noha cigány közösségekkel, azok pártjaival a kutatás során nem foglalkoztam, területi koncentrációjuk olyannyira jelentős Kelet-Szlovákiában, hogy szükségesnek éreztem feltüntetni. Ugyanakkor Szlovákiában – ahol Kárpátaljához hasonlóan a romák jelentős része magyar anyanyelvű, esetenként magyarnak is vallja magát – nincsen cigány párt.

Az etnoregionális pártok lehatárolása

A népszámlálási adatok alapján körülhatárolt etnoregionális közösségek pártjainak megtalálása nem minden esetben ment könnyen. Egyrészt vannak olyan közösségek, amelyek politikailag szervezetlenek, inaktívak, s noha vannak kulturális szervezeteik, ezek nem teljesítik a kutatás során meghatározott fő kritériumot, a (bármilyen) választáson való indulást, a lista- vagy jelöltállítást. Nyilván vannak olyan közösségek, amelyek az anyaország és a fogadóország közötti eredményes kommunikációban és konfliktusmegoldásban bíznak, azaz az államközi szintre helyezik sorsuknak alakítását. Olyan esetekkel is találkozunk – pl. Románia –, ahol az egyébként kulturális területen aktív szervezetek a számukra biztosított parlamenti mandátum elnyerése érdekében elindulnak a választáson, azonban egyéb funkciójukban politikai pártként nehezen (vagy egyáltalán nem) határozhatók meg. Vannak politizáló etnoregionális közösségek, amelyeknek – noha folyamatosan meg is fogalmazzák politikai céljaikat, pl. a kasubok az etnikai kisebbségként való elismerést – szervezeti formái is megvannak (maradva a példánál, a Kaszëbskô Jednota), mégsem indulnak választásokon, hanem az érdekérvényesítés más formáiban és csatornáiban bíznak. Vannak olyan politikailag aktív közösségek, amelyeknek szervezeteit az állam időközben – az ország területi egységének veszélyeztetése miatt – betiltotta (OMO Ilinden Pirin macedónok, de erre a sorsra jutottak 2014-ben az ukrain orosz pártok is). Az etnoregionális közösségek és a párttal rendelkező etnoregionális közösségek körei közötti eltéréseket a 2. táblázat összegzi.

A kelet-közép-európai etnoregionális szervezetek tehát nem minden esetben működnek politikai párt formájában – vagy mert nem szükséges párttá szerveződniük, vagy éppen mert bizonyos tényezőktől fogva az etnoregionális közösség számára tilos, lehetetlen a pártalakítás –, ugyanakkor sok esetben rendelkeznek az ideáltipikus párt valamennyi funkciójával. A kutatás során pártként hivatkozunk mindazon szervezetekre, amelyek valamely (bármely) választáson jelöltek vagy listát állítanak, függetlenül szervezeti formájuktól (Sartori 1976) – lehetnek tehát hivatalosan politikai pártok, kisebbségi vagy kulturális szervezetek és társadalmi mozgalmak is. Ugyanakkor csak azokat a szervezeteket vontuk be a vizsgálatba, amelyek koncentráltan élő kisebbségi etnikai közösségeket képviselnek, a többségi társadalom érdekeinek képviselésére szerveződő etnoregionális szervezetek (ha vannak is ilyenek) nem váltak a kutatás részévé. Mindez azt is jelenti, hogy figyelmen kívül hagytuk továbbá a szétszórtan élő közösségeket képviselő etnikai pártokat, valamint az állam egy részének érdekeit kifejezni kívánó, ám etnikai vonatkozással nem bíró regionális pártokat is. Bosznia-Hercegovina esetében – a Belgiummal kapcsolatos gyakorlatot követve (Raos 2011) –

mindhárom államalkotó nemzetre etnoregionális közösségeként tekintettünk. A pártok kiválasztásának harmadik kritériuma az volt, hogy a szervezet céljai között szerepeljen a közösség/régió számára biztosított öngazgatás valamilyen szintjének kívánalma; ez a cél a kulturális protekcionizmustól egészen a szeparatizmusig terjedhet (de Winter 2001).

Az etnoregionális (etnikai) közösségek pártjainak felkutatásában nem feltétlenül segít, ha egy párt valamely kisebbség nevét elnevezésében szerepelteti. Ahogy Chandra (2011) felhívja rá a figyelmet, a pártnév egyébként is elégtelen kritérium ahhoz, hogy etnikainak nevezhessünk egy pártot. Mindez azonban fordítva is igaz: nem minden esetben szerepel ugyanis az etnoregionális, etnikai közösség elnevezése egy egyébként kisebbségi érdekeket képviselő párt nevében. Esetenként ezt meg sem tehetné az adott párt – pl. Bulgáriában, ahol etnikai és vallási alapon tilos a pártalapítás –, de egyébként is dönthet úgy egy csoport, hogy az identitást kevésbé egyértelműen kifejező pártnévet választ, pl. korábban a Saskana (etnikai orosz párt Lettországból), a Most-Híd (szlovákiai multietnikus párt), a Szövetség–Aliancia (szlovákiai magyar párt), a Mozgalom az Integrációért (koszovói askáli párt), vagy a Demokratikus Haladás Párja (boszniai szerb párt).

Az etnoregionális pártok beazonosításában a választási adatbázisok voltak segítségünkre. Ezzel kapcsolatban két megjegyzést kell tennünk. Egyrészt, nem minden esetben volt elegendő az országos választási eredmények, a nemzeti választásokon induló pártok áttekintése, mert az etnoregionális pártok egy része csak a közösség által lakott régióban aktív, annak politikai életében tevékeny. Másrészt – mint fentebb említettük – az etnoregionális pártok köre folyamatosan változhat, sőt, változik is, pártok alakulnak, feloszlanak, egyesülnek és szétválnak, működésüket ideiglenesen szüneteltetik, azaz a széles értelemben vett pártrendszer állandó változásban van. Ennek megfelelően a projekt (egészen hosszúra nyúlt) időtartama alatt jelentős átalakuláson ment keresztül a pártlista (elég csak a szlovákiai és a romániai magyar pártok körében az utóbbi években tapasztalt mozgásokra utalni), így az most is csak egy – valószínűleg már nem is aktuális – állapotot rögzít.

Az etnoregionális pártok listájának kialakítása még nem jelenti azt, hogy ezek a szervezetek mind alkalmasak is a tipológiába való besorolásra (3. táblázat). A pártok csoportosítását a szervezeti alapidokumentumokban megjelölt célok szerint végeztük el. Ebből következik, hogy a vizsgálatban való részvétel feltétele volt a szervezeti alapidokumentumok léte, amelyeket többnyire a pártok honlapjain tesznek közzé – így gyakorlatilag az elemzésbe kerülés szükséges, de nem elégséges alapfeltétele a honlap léte volt, s ezen belüli további szűrést

jelentett a honlapon elérhető alapszabályok, keretprogramok, ezek hiányában valamely, a párt alapcélkitűzését tartalmazó szöveg megléte. A társadalmi szervezetek, így a pártok fő jellegzetességeit, szervezeti struktúráját, alapműködését, közte működésének célját az alapszabályok rögzítik. Ezek a dokumentumok többnyire tömören, lényegre törően fogalmazzák meg a szervezetek célkitűzéseit, részletezésre, a célokat kiváltó okok, az azokat elérendő eszközök, az irányukba tett stratégiai lépések kifejtésére nem ezt a legalkalmasabb felület. Sok esetben azonban ez a dokumentumtípus jelentette a szervezethez kapcsolódó hivatalos irományok maximumát; ezekben az esetekben ez vált a besorolás alapjává. Ahol még az alapszabály sem volt elérhető, ott igyekeztünk információt szerezni a honlap egyéb bejegyzéseiből, ami gyakorta a „rólunk”, „céljaink” oldalfüleken található hosszabb-rövidebb írások áttekintése volt. Az alapszabályok kötöttsége miatt esetenként ezekből a nem hivatalos szövegekből lényegesen több információt tudtunk leszűrni, mint a szervezeti alapidokumentumokból. A politikai szervezetek jelentős része megalakulásakor nemcsak (a bejegyzéshez szükséges, sőt, kötelező) alapszabályt, hanem a világról alkotott elképzeléseit, főbb célkitűzéseit tartalmazó keretprogramot, politikai programot is megalkot. Ezek a dokumentumok adják meg a párt politikájának általános kereteit, amelyeken belül aztán egy-egy választás idején a konkrét, arra az országos, regionális vagy helyi szintre vonatkozó programját, aktuálpolitikai helyzetre adott válaszait, megoldásait kidolgozza. A választási programok a legtöbb esetben aktuális mivoltuk miatt nem alkalmasak a pártok általános céljainak feltárására, így lehetőség szerint nem ezeket, hanem a keretprogramokat vettük figyelembe a tipológiába való besorolás során. Szembetűnő, s statisztikai értelemben is szignifikáns az összefüggés az általános politikai program léte és a területi célkitűzéseket megfogalmazó szervezetek között. A legtöbbször csak általánosságban fogalmazó, az adott kisebbség jogainak védelmét zászlójára tűző, alapszabályokban lefektetett szervezeti céloknál a területi igények bővebb kifejtést igényelnek, melynek – mint fentebb már említettük – nem az alapszabály a megfelelő terep. Így azok a pártok, amelyek a decentralista típusba tartoznak, gyakrabban alkotnak meg a területi igényeket (is) bemutató, azt alátámasztó programdokumentumokat.

2. ábra: A kutatás során beazonosított etnoregionális közösségek, valamint a párttal rendelkező etnoregionális közösségek államok szerint Kelet-Közép-Európában

	Etnoregionális közösségek	Párttal rendelkező etnoregionális közösségek
Albánia	görög, macedón, montenegrói, vlach, egyiptomi	görög, vlach
Bosznia-Hercegovina	szerb, horvát, bosnyák, albán, ukrán, török, boszniai, muszlim, bosznia-hercegovinai, montenegrói, szlovén	szerb, horvát, bosnyák
Bulgária	török, macedón	török, macedón
Cseh Köztársaság	morva, sziléziai, lengyel	morva
Észak-Macedónia	albán, török, szerb, vlach, bosnyák	albán, török, szerb, vlach
Észtország	orosz	orosz
Horvátország	szerb, magyar, cseh, szlovák, olasz, szlovén, ruszin	szerb, magyar, cseh, szlovák
Koszovó	szerb, bosnyák, gorán, askáli, egyiptomi, török, montenegrói	szerb, bosnyák, gorán, egyiptomi, török, macedón
Lengyelország	német, sziléziai, kasub, fehérorosz, lemko, litván	német, sziléziai
Lettország	lengyel, orosz, fehérorosz, ukrán	-
Litvánia	orosz, lengyel, szamogit	orosz, lengyel, szamogit
Montenegró	szerb, bosnyák, albán, horvát	szerb, horvát, bosnyák
Románia	magyar, német, szerb, horvát, orosz-lipován, szlovák, török, tatár, ukrán, cseh, görög, bolgár	magyar, német, szerb, orosz-lipován, albán, cseh-szlovák, görög, horvát, török, tatár, ruszin
Szerbia	bosnyák, magyar, horvát, szlovák, montenegrói, vlach, román, ruszin, gorán, bolgár, bunyevác, ukrán, muszlim, cseh, albán	bosnyák, magyar, albán, vlach, horvát, montenegrói, bunyevác, szlovák, ruszin
Szlovákia	magyar, cigány, ruszin, ukrán	magyar
Szlovénia	magyar, olasz, bosnyák, montenegrói, macedón, szerb, muszlim	-
Ukrajna	orosz, magyar, román, moldáv, bolgár, krími tatár, görög, gagauz	magyar

Forrás: saját szerkesztés

A tipológiai besorolás szempontjából sajnos nem tudtunk mit kezdeni azokkal a szervezetekkel, amelyek nem rendelkeztek honlappal. Igaz, ezek leggyakrabban olyan – elsősorban balkáni – pártok voltak, s amelyeknek szerepe az adott ország politikai életében marginális. Az is igaz, hogy ma már nem a honlap az egyetlen, s főleg nem a leghatékonyabb webes felület a szavazóbázis tájékoztatására, a kapcsolattartásra. Erre utal az is, hogy a vizsgálat időtartama alatt, s azóta is több párt megszüntette az egyébként fenntartási költségekkel is járó honlapját, s kommunikációs eszközként a jóval egyszerűbben kezelhető közösségi médiát használja. A közösségi média felületei azonban kevésbé alkalmasak olyan dokumentumok közzétételére,

tárolására, mint a vizsgálatunk alapját képező alapszabályok és keretprogramok. Az előzőhöz hasonlóan, szintén a kommunikációs csatornák változását jelzi a honlapok frissítésének elmaradása. A kapcsolattartási szokások és igények megváltozása mellett a források vagy az apparátus hiánya is oka lehet az internetes felületek nemlétének: a honlappal nem bíró pártok jelentős része apró – s jellemzően balkáni – szervezet, nem a politikai értelemben vett jelentősebb szervezetek, illetve nem az adott etnoregionális közösség fő szószólói közül kerül ki közül. Az is bevett gyakorlatnak látszik bizonyos pártok esetében, hogy a honlapot/közösségi médiafelületet választási kampányon kívüli időszakban – ami több évet is felölelhet akár – jegelik, s ezekben az időszakokban nem kommunikálnak érdemben a választóikkal.

3. táblázat: A kutatás során beazonosított etnoregionális pártok

	képviselet etnoregionális közösség	etnoregionális párt
tipológiába besorolt		
Albánia	görög	Nemzeti Görög Kisebbség a Jövőért
Albánia	macedón	Macedón Szövetség az Európai Integrációért
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Bosznia-Hercegovináért Párt
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Mozgalma
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Pártja
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovina Horvát Demokratikus Szövetsége
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Horvát Parasztpárt
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Jogok Horvát Pártja
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Demokratikus Unió 1990
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Köztársasági Párt
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Haladás Pártja
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Nemzeti Szövetség
Bosznia-Hercegovina	szerb	Egyesült Szerbia
Bosznia-Hercegovina	szerb	Független Szociáldemokraták Szövetsége
Bosznia-Hercegovina	szerb	Szerb Demokrata Párt
Bulgária	macedón	Egyesült Macedón Szervezet Iinden Pirin
Bulgária	török	Mozgalom a Jogokért és Szabadságokért
Cseh Köztársaság	morva	Morvák
Cseh Köztársaság	morva	Morva Föld Mozgalom
Észak-Macedónia	albán	Alternatíva
Észak-Macedónia	albán	Besa Mozgalom
Észak-Macedónia	albán	Integrációs Demokratikus Unió
Észak-Macedónia	albán	Nemzeti Demokratikus Újjászületés
Észak-Macedónia	albán	Szövetség az Albánokért
Észak-Macedónia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Szövetség
Észak-Macedónia	szerb	Szerbek Demokratikus Pártja Macedóniában

Észak-Macedónia	török	Török Akciópárt
Észak-Macedónia	török	Török Demokrata Párt
Észak-Macedónia	török	Török Nemzeti Összetartozás Mozgalom
Észtország	orosz	Észtországi Egyesült Balpárt
Horvátország	cseh	Csehek Szövetsége a Horvát Köztársaságban
Horvátország	magyar	Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége
Horvátország	szerb	Dunai Szerbek Pártja
Horvátország	szerb	Szerbek Demokratikus Szövetsége
Horvátország	szerb	Független Demokratikus Szerb Párt
Horvátország	szlovák	Szlovákok Szövetsége
Koszovó	askáli	Mozgalom az Integrációért
Koszovó	bosnyák	Szociáldemokrata Szövetség
Koszovó	egyiptomi	Egyiptomi Liberális Párt
Koszovó	egyiptomi	Koszovói Új Demokratikus Kezdeményezés
Koszovó	gorán	Gora Polgári Kezdeményezés
Koszovó	szerb	Szerb Lista
Koszovó	török	Koszovói Török Demokratikus Párt
Lengyelország	német	Opole-Sziléziai Németek Társadalmi és Kulturális Társasága
Lengyelország	sziléziai	Sziléziaiak Együtt
Lengyelország	sziléziai	Mozgalom Szilézia Autonomiájáért
Litvánia	lengyel	Litvániai Lengyelek Választási Akciója – Keresztény Családok Szövetsége
Litvánia	orosz	Litvániai Orosz Unió
Litvánia	szamogit	Szamogit Párt
Montenegró	albán	Új Demokratikus Erő
Montenegró	bosnyák	Bosnyák Párt
Montenegró	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja
Montenegró	horvát	Horvát Polgári Kezdeményezés
Montenegró	szerb	Montenegrói Demokratikus Nemzeti Párt
Montenegró	szerb	Új Szerb Demokrácia
Románia	cseh, szlovák	Romániai Csehek és Szlovákok Demokratikus Szövetsége
Románia	görög	Romániai Hellén Unió
Románia	horvát	Romániai Horvátok Uniója
Románia	macedón	Romániai Macedónok Egyesülete
Románia	magyar	Erdélyi Magyar Néppárt*
Románia	magyar	Magyar Polgári Párt*
Románia	magyar	Romániai Magyar Demokrata Szövetség
Románia	német	Romániai Német Demokrata Fórum
Románia	orosz-lipovánok	Romániai Lipován Oroszok Közössége
Románia	ruszin	Romániai Ruszinok Kulturális Uniója
Románia	szerb	Romániai Szerbek Szövetsége
Románia	tatár	Romániai Türk-Muszlim Tatárok Demokratikus Uniója
Románia	török	Romániai Demokratikus Török Unió

Szerbia	albán	Albán Demokrata Párt
Szerbia	albán	Változás Alternatívája/Alternatíva a Változásért
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Unió
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Nemzeti Párt
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Néppárt
Szerbia	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Akció Pártja
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Párt
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Nemzeti Párt
Szerbia	bosnyák	Szandzsákért Párt
Szerbia	bunjevác	Bácskai Bunjevácok Szövetsége
Szerbia	horvát	Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége
Szerbia	magyar	Magyar Mozgalom – Mađarski pokret Egyesület
Szerbia	magyar	Republikanska Stranka – A Republikánus párt
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyar Szövetség
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége
Szerbia	montenegrói	Montenegrói Párt
Szerbia	ruszin	Együtt Vajdaságért
Szerbia	szlovák	Zöld Párt
Szerbia	vlach	Vlach Nemzeti Párt
Szerbia	vlach	Vlach Párt
Szlovákia	magyar	Maďarská kresťanskodemokratická aliancia – Magyar Kereszténydemokrata Szövetség
Szlovákia	magyar	Magyar Fórum
Szlovákia	magyar	Szövetség – Aliancia
Ukrajna	magyar	Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
Ukrajna	magyar	Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség
		*a közelmúltban egyesült pártok, pártdokumentumok elérhetősége még korlátozott
érdemi információ nélküli		
Albánia	vlach	Szövetség az Egyenlőségért és az Európai Igazságosságért
Albánia	görög	Egység az Emberi Jogokért Párt
Észak-Macedónia	albán	Albánok Demokratikus Pártja
Észak-Macedónia	albán	Nemzeti Demokratikus Újjászületés
Észak-Macedónia	albán	Párt a Demokratikus Jólétért
Észak-Macedónia	bosnyák	Bosnyákok Demokratikus Szövetsége
Észak-Macedónia	szerb	Szerb Progresszív Párt Macedóniában
Észak-Macedónia	szerb	Szerbek Demokratikus Pártja Macedóniában
Észak-Macedónia	vlach	Macedóniai Vlachok Demokratikus Szövetsége
Észak-Macedónia	vlach	Macedóniai Vlachok Pártja
Horvátország	szerb	Szerb Nemzeti Párt
Koszovó	askáli	Askáli Integrációs Párt
Koszovó	askáli	Koszovói Demokratikus Askáli Párt
Koszovó	bosnyák	Demokratikus Akció Pártja

Koszovó	bosnyák	Vakat Koalíció
Koszovó	gorán	Egyesült Gorán Párt
Koszovó	macedón	Koszovói Macedónok Demokratikus Pártja
Koszovó	szerb	Progresszív Demokrata Párt
Koszovó	szerb	Szerb Polgári Kezdeményezés
Koszovó	szerb	Új Demokrácia
Montenegró	albán	Albán Alternatíva
Montenegró	albán	Albánok Demokratikus Pártja
Montenegró	albán	Albánok Demokratikus Szövetsége
Montenegró	albán	Demokratikus Párt
Montenegró	albán	Demokratikus Szövetség Montenegróban
Montenegró	szerb	Egység Demokratikus Pártja
Montenegró	szerb	Igaz Montenegró
Montenegró	szerb	Montenegrói Nemzeti Mozgalom
Szerbia	vlach	Vlach Nemzeti Párt
internetes felület nélküli		
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Nemzeti Mozgalom
Bosznia-Hercegovina	szerb	Az Igazságosságért és a Rendért
Koszovó	bosnyák	Egyesült Közösség
Koszovó	bosnyák	Kezdeményezésünk
Koszovó	goráni	Mozgalom a Goráért
Koszovó	szerb	Polgári Kezdeményezés a Szabadságért, az Igazságosságért és a Túlélésért
Koszovó	szerb	Szerb Demokratikus Szövetség
Koszovó	török	Innovatív Török Mozgalom Pártja
Montenegró	horvát	Montenegrói Horvát Reformpárt

Forrás: saját szerkesztés

A tipológiai besorolás tehát a szervezetek alapidokumentumaiban, ezek hiányában a választási programokban, valamint a honlapok oldalain található szövegekben kinyilvánított fő célkitűzések elemzésén alapul (4. táblázat). A pártok célkitűzéseinek feltárása érdekében tartalomelemzést végeztünk az egyes dokumentumok azon részein, amelyek az alapvető nem területi és területi igényekre vonatkozó információkat tartalmazzák. Előfordulhat, hogy alkotmányos vagy stratégiai okokból egy párt nem a valódi törekvéseit fogalmazza meg dokumentumaiban. Az eredmények ellenőrzése és validálása érdekében három – magyar, angol és orosz – nyelven is elérhetővé tett online kérdőívet küldtünk ki a pártoknak, ezt végül az alacsony válaszadási arány miatt nem tudtuk felhasználni az elemzés során. Az eredményeket más adatforrásokból és adatbázisokból származó információkkal hitelesítettük (ennek részleteit lásd a tipológiáról szóló műhelytanulmányban). A tipológiában minden párt a törekvéseinek „legmagasabb szintje” alapján szerepel, tehát ha valamely párt a kisebbségi nyelvhasználat

kiterjesztését, illetve az államszerkezet föderálissá alakítását egyaránt célként fogalmazta meg, akkor a decentralista típusba, azon belül pedig a föderalista altípusba sorolódott.

4. táblázat: Az etnoregionális pártok tipológiai besorolása

állam	párt által képviselt etnoregionális közössége	etnoregionális párt neve	típus	altípus
Albánia	görög	Nemzeti Görög Kisebbség a Jövőért	protekcionista	konzervatív
Albánia	macedón	Macedón Szövetség az Európai Integrációért	protekcionista	konzervatív
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Haladás Pártja	protekcionista	konzervatív
Bosznia-Hercegovina	szerb	Független Szociáldemokraták Szövetsége	protekcionista	konzervatív
Bosznia-Hercegovina	szerb	Demokratikus Nemzeti Szövetség	protekcionista	konzervatív
Bulgária	macedón	Egyesült Macedón Szervezet Ilinden Pirin	protekcionista	konzervatív
Bulgária	török	Mozgalom a Jogokért és Szabadságokért	protekcionista	konzervatív
Észak-Macedónia	albán	Alternatíva	protekcionista	konzervatív
Észak-Macedónia	albán	Integrációs Demokratikus Unió	protekcionista	konzervatív
Észak-Macedónia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Szövetség	protekcionista	konzervatív
Észak-Macedónia	török	Török Demokrata Párt	protekcionista	konzervatív
Észak-Macedónia	török	Török Akciópárt	protekcionista	konzervatív
Észtország	orosz	Észtországi Egyesült Balpárt	protekcionista	konzervatív
Horvátország	cseh	Csehek Szövetsége a Horvát Köztársaságban	protekcionista	konzervatív
Horvátország	magyar	Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége	protekcionista	konzervatív
Horvátország	magyar	Szlovákok Szövetsége	protekcionista	konzervatív
Koszovó	askáli	Mozgalom az Integrációért	protekcionista	konzervatív
Koszovó	egyiptomi	Koszovói Új Demokratikus Kezdeményezés	protekcionista	konzervatív
Koszovó	egyiptomi	Egyiptomi Liberális Párt	protekcionista	konzervatív
Koszovó	gorán	Gora Polgári Kezdeményezés	protekcionista	konzervatív
Koszovó	macedón	Koszovói Macedónok Demokratikus Pártja	protekcionista	konzervatív
Koszovó	szerb	Szerb Lista	protekcionista	konzervatív
Koszovó	török	Koszovói Török Demokratikus Párt	protekcionista	konzervatív
Litvánia	lengyel	Litvániai Lengyelek Választási Akciója – Keresztény Családok Szövetsége	protekcionista	konzervatív
Litvánia	orosz	Litvániai Orosz Unió	protekcionista	konzervatív
Montenegró	szerb	Montenegrói Demokratikus Nemzeti Párt	protekcionista	konzervatív
Románia	horvát	Romániai Horvátok Uniója	protekcionista	konzervatív
Románia	cseh, szlovák	Romániai Csehek és Szlovákok Demokratikus Szövetsége	protekcionista	konzervatív
Románia	német	Romániai Német Demokrata Fórum	protekcionista	konzervatív
Románia	görög	Romániai Hellén Unió	protekcionista	konzervatív

Románia	macedón	Romániai Macedónok Egyesülete	protekcionista	konzervatív
Románia	oroszlipován	Romániai Lipován Oroszok Közössége	protekcionista	konzervatív
Románia	ruszin	Romániai Ruszinok Kulturális Uniója	protekcionista	konzervatív
Románia	szerb	Romániai Szerbek Szövetsége	protekcionista	konzervatív
Románia	tatár	Romániai Türk-Muszlim Tatórok Demokratikus Uniója	protekcionista	konzervatív
Románia	török	Romániai Demokratikus Török Unió	protekcionista	konzervatív
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Párt	protekcionista	konzervatív
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Néppárt	protekcionista	konzervatív
Szerbia	horvát	Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége	protekcionista	konzervatív
Szerbia	magyar	Republikanska Stranka – A Republikánus párt	protekcionista	konzervatív
Szerbia	montenegrói	Montenegrói Párt	protekcionista	konzervatív
Szerbia	ruszin	Együtt Vajdaságért	protekcionista	konzervatív
Szerbia	szlovák	Zöld Párt	protekcionista	konzervatív
Szerbia	vlah	Vlach Nemzeti Párt	protekcionista	konzervatív
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Horvát Parasztpárt	protekcionista	részvételi
Észak-Macedónia	albán	Szövetség az Albánokért	protekcionista	részvételi
Észak-Macedónia	szerb	Szerbek Demokratikus Pártja Macedóniában	protekcionista	részvételi
Észak-Macedónia	török	Török Nemzeti Összetartozás Mozgalom	protekcionista	részvételi
Horvátország	szerb	Szerbek Demokratikus Szövetsége	protekcionista	részvételi
Montenegró	albán	Új Demokratikus Erő	protekcionista	részvételi
Montenegró	horvát	Horvát Polgári Kezdeményezés	protekcionista	részvételi
Montenegró	szerb	Új Szerb Demokrácia	protekcionista	részvételi
Szerbia	bunyevác	Bácskai Bunyevácok Szövetsége	protekcionista	részvételi
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Bosznia-Hercegovináért Párt	decentralista	kizárólag decentralista
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Mozgalma	decentralista	kizárólag decentralista
Bosznia-Hercegovina	bosnyák	Demokratikus Akció Pártja	decentralista	kizárólag decentralista
Bosznia-Hercegovina	szerb	Szerb Demokrata Párt	decentralista	kizárólag decentralista
Bosznia-Hercegovina	szerb	Egyesült Szerbia	decentralista	kizárólag decentralista
Észak-Macedónia	albán	Besa Mozgalom	decentralista	kizárólag decentralista
Észak-Macedónia	albán	Nemzeti Demokratikus Újjászületés	decentralista	kizárólag decentralista
Horvátország	szerb	Független Demokratikus Szerb Párt	decentralista	kizárólag decentralista
Kosзовó	bosnyák	Szociáldemokrata Szövetség	decentralista	kizárólag decentralista
Szerbia	albán	Változás Alternatívája/Alternatíva a Változásért	decentralista	kizárólag decentralista
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Nemzeti Párt	decentralista	kizárólag decentralista
Lengyelország	német	Opole–Sziléziai Németek Társadalmi és Kulturális Társasága	decentralista	regionalista

Montenegró	bosnyák	Bosnyák Párt	decentralista	regionalista
Montenegró	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja	decentralista	regionalista
Románia	magyar	Erdélyi Magyar Néppárt*	decentralista	regionalista
Románia	magyar	Magyar Polgári Párt*	decentralista	regionalista
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Demokratikus Akció Pártja	decentralista	regionalista
Szerbia	bosnyák	Szandzsák Nemzeti Párt	decentralista	regionalista
Szerbia	bosnyák	Igazság és Megbékélés Pártja	decentralista	regionalista
Szerbia	vlah	Vlach Párt	decentralista	regionalista
Szlovákia	magyar	Maďarská kresťanskodemokratická aliancia – Magyar Kereszténydemokrata Szövetség	decentralista	regionalista
Szlovákia	magyar	Magyar Fórum	decentralista	regionalista
Szlovákia	magyar	Szövetség – Aliancia	decentralista	regionalista
Lengyelország	sziléziai	Sziléziaiak Együtt	decentralista	autonomista
Litvánia	szamogit	Szamogit Párt	decentralista	autonomista
Románia	magyar	Romániai Magyar Demokrata Szövetség	decentralista	autonomista
Szerbia	bosnyák	Bosnyák Demokratikus Unió	decentralista	autonomista
Szerbia	bosnyák	Szandzsákért Párt	decentralista	autonomista
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége	decentralista	autonomista
Szerbia	magyar	Vajdasági Magyar Szövetség	decentralista	autonomista
Szerbia	magyar	Magyar Mozgalom – Mađarski pokret Egyesület	decentralista	autonomista
Ukrajna	magyar	Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség	decentralista	autonomista
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovinai Jogok Horvát Pártja	decentralista	föderalista
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Demokratikus Unió 1990	decentralista	föderalista
Bosznia-Hercegovina	horvát	Bosznia és Hercegovina Horvát Demokratikus Szövetség	decentralista	föderalista
Bosznia-Hercegovina	horvát	Horvát Köztársasági Párt	decentralista	föderalista
Cseh Köztársaság	morva	Morvák	decentralista	föderalista
Cseh Köztársaság	morva	Morva Föld Mozgalom	decentralista	föderalista
Ukrajna	magyar	Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség	decentralista	föderalista
Szerbia	albán	Albán Demokrata Párt	szecessionista	(vissza)csatlakozó

Forrás: saját szerkesztés

Felhasznált irodalom

- Andersen H. S. (2019) Ethnic spatial segregation in European cities. Routledge, New York.
- Berceanu I., Popa N., Crețan R. (2023) Towards a regional crossover model? The roles played by spatial vicinity and cultural proximity among ethnic minorities in an East-Central European borderland. *Journal of Urban and Regional Analysis* 15(2), 159–186.
- Chandra K. (2011) What is an ethnic party? *Party Politics* 17(2), 151–169.
- Dobos B. (2013) Roma political parties in Hungary after 1989, in: Dácz, E. (ed), *Minderheitenfragen in Ungarn und in den Nachbarländern im 20. und 21. Jahrhundert (Minority issues in Hungary and neighbouring countries in the 20th and 21st centuries)*, Nomos, Baden-Baden. 279–291.
- Kapitány B. (2015) Külhoni magyar közösségek. In: Monostori J. – Óri P. – Spéder Zs. (eds.): *Demográfiai portré 2015*. KSH NKI, Budapest. pp. 227–240.
- Raos V. (2011) Regionalist Parties in the European Union: A Force to Be Reckoned With? *Croatian International Relations Review* 7(64), 45–55.
- Sartori G. (1976) *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. University Press Cambridge, Cambridge.
- Schafft, K.A., Kulcsár L. J. (2015) The Demography of Race and Ethnicity in Hungary, in: Sáenz, R., Embrick, D. G. (eds), *The International Handbook of the Demography of Race and Ethnicity*. Springer, New York–London. pp. 553–573.
- Szarka L. (2004) *Kisebbségi léthelyzetek - Közösségi alternatívák*. Lucidus Kiadó, Budapest
- De Winter L. (2001) *The Impact of European Integration on Ethnoregionalist Parties*. Working Paper n°195. Institut de Ciències Polítiques i Socials, Barcelona.